

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Krajský soud v Praze rozhodl soudkyní Lenkou Bursíkovou ve věci

žalobce: **Ing. V. N.**
bytem X

proti
žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**
sídlem Křížová 25, Praha 5

o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 7. 3. 2024, č. j. X,

takto:

I. Rozhodnutí žalované ze dne 7. 3. 2024, č. j. X, se ruší a věc se vrací žalované k dalšímu řízení.

II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Odůvodnění:

Vymezení věci

1. Soud v této věci řešil podmínky pro zvýšení důchodu o částku za vychované dítě. Žalobce o ně žádal, ale žalovaná jeho žádosti nevyhověla a následně zamítla i podané námitky. Žalobce namítal, že doložil, že o dceru pečoval ve větší míře on, a to s ohledem na to, že jeho manželka zemřela na rakovinu, když bylo dceři 11 let, čemuž předcházela zhruba dvouletá léčba, která jí péči neumožňovala. Žalovaná ovšem zaujala názor, že o dceru pečovala žalobcova žena, a to od jejího narození až do své smrti. Tento závěr byl ovšem v rozporu se správním spisem a zřejmě se zakládal čistě na představách žalované o tradičním rodinném uspořádání, v němž o děti pečuje žena. Soud tedy napadené rozhodnutí zrušil. Soud také korigoval právní závěry žalované o smyslu výchovného a podmínkách, za nichž je lze přiznat, protože byly v rozporu s textem zákona a byly ovlivněné genderově stereotypními předsudky.

Shodu s prvopisem potvrzuje: Mgr. E. M.

2. Žalovaná rozhodnutím ze dne 9. 11. 2023, č. j. X, zamítla žalobcovu žádost o zvýšení starobního důchodu o částku zvýšení za vychované dítě (dále též jen „výchovné“). Důvodem bylo, že žalobce nesplnil podmínky čl. II zákona č. 323/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Podle žalované žalobce neprokázal, že by o své dítě – dceru narozenou dne 26. 9. 1975 – v období od jejího narození do nabytí zletilosti pečoval v největším rozsahu. Žalovaná dospěla k závěru, že o dítě v největším rozsahu pečovala jeho matka.
3. Žalobce proti tomu podal námitky, ale žalovaná v záhlaví označeným rozhodnutím (dále jen „napadené rozhodnutí“) námitky zamítla a prvostupňové rozhodnutí potvrdila.
4. V odůvodnění uvedla, že smyslem výchovného je zmírnění (kompenzace) statistického rozdílu mezi průměrným starobním důchodem osob pečujících o děti oproti průměrnému starobnímu důchodu. Péče o děti (a to zejména v období předškolního a nižšího školního věku) má negativní vliv na pracovní kariéru, a tedy i vyměřovací základ, od něhož se odvíjí výše důchodu. Tradičně péči o děti zajišťovaly ve většině případů ženy, nicméně historická i současná podoba rodinného práva stanoví oběma rodičům rovné povinnosti. Současně však z čl. II bodu 3 zákona č. 323/2021 Sb. vyplývá, že výchovné nelze přiznat více osobám, nýbrž pouze té osobě, která o dítě pečovala v největším rozsahu. Důvodem je, že u té z pečujících osob, jejíž kariéra byla výchovou dítěte ovlivněna méně nebo vůbec, nedochází ke snížení důchodu, a tím pádem není důvod pro jeho kompenzaci v podobě výchovného. Výchovné náleží té osobě, které o dítě pečovala v největším rozsahu, a ani v případě, že již zemřela, je nelze přiznat jiné pečující osobě, která v největším rozsahu nepečovala.
5. Konkrétně ve vztahu k žalobcově případu žalovaná konstatovala, že matka dítěte byla od 8. 10. 1985 uznána plně invalidní (její dceři tehdy bylo 10 let a necelý 1 měsíc) a dne 30. 9. 1986 zemřela (dceři tehdy bylo 11 let a 4 dny). Žalobce tvrdil, že jeho manželka pro nemoc – pozdě odhalenou rakovinu děložního čípku a nesmírně zatěžující léčbu odpovídající tehdejšímu stavu vědeckého poznání – nebyla schopna pečovat o dceru již od konce roku 1984. Nemoc manželky, natož to, jaký byl její stav od konce roku 1984, však žalobce nijak nedoložil. Žalovaná tedy uzavřela, že žalobce neprokázal, že by o dceru pečoval v největším rozsahu nejméně po dobu 10 let. Naopak matka pečovala o dceru od jejího narození celodenně minimálně v období mateřské dovolené. Žalobce rovněž nedoložil, že by mu v období od narození dcery až do její zletilosti poklesly vyměřovací základy, ani nepopsal, v čem měl spočívat jeho větší rozsah péče o dceru od konce roku 1984 – např. pokud jde o fungování jejich domácnosti (praní, žehlení, uklízení, vaření, příprava svačin, pomoc s školní přípravou atd.).
6. Žalobce brojí proti napadenému rozhodnutí žalobou podle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), a domáhá se, aby je soud zrušil.

Žaloba

7. Žalobce tvrdí, že splnil podmínky pro přiznání výchovného. O dceru pečoval v největším rozsahu více než 10 let (event. 5 let, pokud by žalovaná upřednostnila výklad, že se dceřiny výchovy ujal až po jejím osmém roce). Jeho žena zemřela, když bylo dceři 11 let, a byla uznána plně invalidní, když bylo dceři 10 let. Před přiznáním invalidního důchodu běžela roční podpůrčí lhůta a v této době již o dceru pečoval v největší míře právě on. Dále žalobce prezentuje poněkud nejasný výpočet, z celkového kontextu však vyplývá, že má za to, že

prvních 10 let dceřina života pečovali společně s manželkou (resp. 8 let pečovala ve větší míře jeho žena a pak po období zhruba 1,5 roku pečoval ve větší míře on – a to dokonce i o nemocnou ženu) a po její smrti pečoval 8 let o dceru žalobce sám.

8. Žalobce uznává, že nedoložil zdravotnickou dokumentaci své bývalé manželky, kterou ovšem nemá – a domnívá se, že by ji měla mít naopak žalovaná, neboť jeho ženě na jejím základě vyplácela invalidní důchod. Pro žalobce je zarážející, že žalovaná spekuluje o tom, že by nárok na výchovné snad měla mít jeho bývalá manželka. Tím totiž posuzuje nárok zemřelé osoby, které nikdy nebyl přiznán starobní důchod, což je základní podmínka pro přiznání nároku na výchovné.
9. K detailům požadovaným žalovanou žalobce uvádí, že svačiny připravoval on asi ve dvou třetinách případů – když měl odpolední nebo noční směnu, vypravoval dceru do školy on, když měl ranní směnu, vypravovala ji manželka. Jeho kariéru ovlivnila péče o dceru tak, že pracoval s o to vyšším nasazením, aby jí vynahradil ztrátu matky. Na výchově dcery se výrazně podílely i její babičky (žalobcova matka a tchýně), které o ni také pečovaly v době nemoci. K vyměřovacím základům žalobce uvádí, že není pravda, že by v období od narození dcery do její zletilosti neklesly – v roce 1988 žalobce ukončil svou dobře výdělečnou práci v uranových dolech a jeho příjem tak poklesl z 7 500 Kčs na 2 500 Kčs.
10. Žalobce vnímá napadené rozhodnutí jako nespravedlivé a diskriminační, neboť celý život poctivě pracoval a dceru vychoval jako samoživitel, přesto mu žalovaná nárok na výchovné nepřiznala.

Vyjádření žalované

11. Žalovaná ve vyjádření k žalobě připomněla, že nárok na výchovné může vzniknout jen jedné osobě, a to té, která o dítě pečovala v největším rozsahu. V případě, že je již po smrti, nepřechází nárok na další pečující osobu (osoby). Její úvahy o tom, zda osobou oprávněnou k přiznání výchovného není spíše než žalobce jeho bývalá manželka, jsou tudíž namístě. Dále žalovaná rekapituluje na věc dopadající právní úpravu a upozorňuje, že nárok na výchovné nemá ten rodič, který se nejvíce podílel na hmotném zabezpečení rodiny, nýbrž ten rodič, na němž – byť třeba jen formálně – spočívala vlastní výchova (resp. osobní péče ve smyslu § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění). Podle žalované leží důkazní břemeno v tomto řízení na žalobci, neboť jde o řízení zahájené na žádost (rozsudek NSS ze dne 15. 11. 2017, č. j. 8 Azs 111/2017-36). Žalobce měl tedy ve svém vlastním zájmu tvrdit pro věc rozhodné skutečnosti, navrhnout důkazy (např. výslech svědků) apod. Nebylo to úkolem žalované.
12. K žalobcově případu pokládá žalovaná za podstatné, že žalobce svá tvrzení o manželčině nemoci a z ní plynoucí neschopnosti v posledním 1,5 roce života pečovat o dceru nijak nedoložil. V řízení se prokázalo, že žalobcova bývalá manželka v červenci 1985 podstoupila hysterektomii a oboustrannou adnexetomii (odebrání dělohy a vaječníků) a 28. 10. 1985 byla kvůli tomu uznána plně invalidní, resp. schopnou práce jen s krajními úlevami, a byl jí přiznán plný invalidní důchod. Podle žalované však samotné uznání (plné) invalidity a přiznání dávky ještě automaticky neznamená neschopnost péče, tím spíše pokud dceři bylo v té době kolem 9-10 let, což je věk, v němž už bývají děti obvykle relativně samostatné a jejich negativní vliv na kariéru pečujících osob je nižší než v raných fázích života.
13. Žalobce také netvrdil, že by péče o dceru měla jakýkoli negativní vliv na jeho kariéru. Záměrem zákonodárce bylo přitom právě kompenzovat pečujícím osobám dopady péče o

děti na výdělek, resp. kariéru. Sám žalobce naopak toto období v žalobě hodnotí jako přínosné. Zmíněný pokles výdělků v roce 1988 sice nastal, ovšem ze správního spisu vyplývá, že evidentně neměl žádnou souvislost s rodičovstvím (žalobce musel přestat pracovat v uranových dolech, neboť dosáhl nejvyšší přípustné expozice).

Posouzení žaloby soudem

14. Soud ověřil, že žalobu podala včas osoba k tomu oprávněná. Žaloba má všechny zákonem požadované formální náležitosti. Soud ji proto věcně projednal. Při přezkumu napadeného rozhodnutí vycházel soud ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování žalované (§ 75 odst. 1 s. ř. s.), přičemž napadené rozhodnutí přezkoumal v mezích uplatněných žalobních bodů, jimiž je vázán (§ 75 odst. 2 věta první s. ř. s.).
15. O žalobě rozhodl soud podle § 51 odst. 1 s. ř. s. bez jednání, neboť s tím oba účastníci vyjádřili souhlas – žalovaná výslovný a žalobce implicitní, neboť ani na výzvu nesdělil, že by s rozhodnutím věci bez jednání nesouhlasil (§ 51 odst. 1 věta druhá s. ř. s.). Dokazování soud neprováděl, neboť účastníci provedení žádných důkazů nenavrhli. Soud měl k dispozici správní spis, z jehož obsahu vycházel a kterým není třeba provádět důkaz (viz např. rozsudek NSS ze dne 29. 1. 2009, č. j. 9 Afs 8/2008-117, č. 2383/2011 Sb. NSS).

Právní rámec

16. Žalobce se domáhá zvýšení procentní výměry starobního důchodu za vychované dítě (tj. přiznání výchovného), což je forma „příplatku“ ke starobnímu důchodu zavedená s účinností od 1. 1. 2023 zákonem č. 323/2021 Sb.
17. Podle § 34a odst. 1 zákona o důchodovém pojištění se výše procentní výměry starobního důchodu, na který vznikl nárok podle § 29 odst. 1 až 4 nebo podle § 31, na žádost zvyšuje ode dne, od něhož se tento důchod přiznává, za každé dítě, které pojištěnec vychoval.
18. Podle § 34a odst. 3 zákona o důchodovém pojištění dítě se pro účely zvýšení procentní výměry starobního důchodu podle odstavce 1 (dále jen „zvýšení za vychované dítě“) považuje za vychované, jsou-li splněny podmínky výchovy dítěte podle § 32 odst. 4; **tyto podmínky platí i v případě, že o dítě osobně pečuje nebo pečoval muž.** Výchovu téhož dítěte nelze pro účely zvýšení za vychované dítě současně započítat více osobám; **vychovávalo-li dítě více osob, přihlíží se k výchově dítěte jen u té osoby, která o dítě osobně pečovala v největším rozsahu.** Při zvýšení za vychované dítě se přihlíží jen k výchově toho dítěte, které jako vychované pojištěnec uvedl v žádosti o přiznání starobního důchodu; není-li tato podmínka splněna, zvýšení za vychované dítě nenáleží.
19. Podle § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění (ve znění účinném k 6. 11. 2020) je **podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti roků.** Pokud se však žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmého roku jeho věku, je podmínka výchovy dítěte splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti aspoň po dobu pěti roků; to však neplatí, pokud žena před dosažením zletilosti dítěte přestala o dítě pečovat.
20. Jelikož bylo výchovné zavedeno do právního řádu s účinností od 1. 1. 2023 zákonem č. 323/2021 Sb. a žalobci byl starobní důchod přiznán již od 1. 4. 2005, tak se na něj přímo nevztahují výše citovaná ustanovení, nýbrž jen přechodná ustanovení novely zákona o důchodovém pojištění:

21. Podle čl. II bodu 1 zákona č. 323/2021 Sb. se starobní důchody přiznané ode dne, který spadá do období před 1. lednem 2023, zvýší o 500 Kč měsíčně za každé dítě, které **pojištěnec vychoval**, od splátky důchodu splatné v lednu 2023, jsou-li splněny podmínky stanovené v bodech 3 až 5; toto zvýšení náleží k procentní výměře starobního důchodu.
22. Podle čl. II bodu 3 zákona č. 323/2021 Sb. **se podmínky výchovy dítěte pro účely zvýšení podle bodu 1 posuzují u všech pojištěnců podle právních předpisů účinných ke dni, od něhož byl starobní důchod přiznán**, pokud se dále nestanoví jinak; tyto podmínky platí i v případě, že o dítě osobně pečoval muž. Výchovu téhož dítěte nelze pro účely zvýšení podle bodu 1 současně započítat více osobám. Vychovávalo-li totéž dítě více osob, přihlíží se k výchově dítěte jen u té osoby, která o dítě osobně pečovala v největším rozsahu; to platí i v případě, že u téhož dítěte byla jeho výchova zohledněna při stanovení důchodového věku ženy. Zvýšení starobního důchodu podle bodu 1 nenáleží, pokud se pojištěnec vůči dítěti dopustil jako pachatel, spolupachatel nebo účastník úmyslného trestného činu proti životu a zdraví, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo proti rodině a dětem podle trestního zákoníku nebo obdobných úmyslných trestných činů podle dříve platných právních předpisů.
23. Podle čl. II bodu 4 zákona č. 323/2021 Sb., pokud byl důchodový věk stanoven se zohledněním vychovaných dětí, zvýší se starobní důchod podle bodu 1 bez žádosti; za vychované dítě se pro účely zvýšení podle bodu 1 považuje dítě, k jehož výchově bylo přihlédnuto při stanovení důchodového věku. Jde-li o ženu, které vznikl nárok na důchod podle § 61a odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb. ve znění účinném přede dnem 1. ledna 2023, zvýší se starobní důchod podle bodu 1 bez žádosti; za vychované dítě se pro účely zvýšení podle bodu 1 považuje dítě ženy, které má uvedeno v základních registrech. O tomto zvýšení se nevydává písemné rozhodnutí; poživatel důchodu obdrží o tomto zvýšení písemné oznámení s tím, že ustanovení § 86 odst. 2 věty druhé zákona č. 582/1991 Sb. ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona se použije obdobně.
24. Podle čl. II odst. 5 zákona č. 323/2021 Sb., **nejedná-li se o případ uvedený v bodě 4 větě první nebo druhé, zvýší se starobní důchod podle bodu 1 na základě písemné žádosti** podané na předepsaném tiskopisu. **V této žádosti se uvádějí údaje o vychovaných dětech a o době a rozsahu osobní péče o dítě a čestné prohlášení, že osoba pečovala o dítě v největším rozsahu** a že nenastala překážka pro zvýšení starobního důchodu uvedená v bodě 3 větě poslední; údaje o vychovaných dětech lze doložit rodným listem dítěte nebo jiným dokladem o vztahu k dítěti. Tento tiskopis obsahuje též poučení o důsledcích uvedení nepravdivých údajů. Žádost se podává v případě starobních důchodů přiznaných před 1. lednem 2023 nejpozději do 31. prosince 2024; žádost lze podat nejdříve 1. září 2022 s tím, že pro žádosti podané před tímto dnem se použije obdobně ustanovení § 83b odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb. ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona. Nebyla-li žádost podána ve lhůtě uvedené ve větě čtvrté, zvýšení starobního důchodu podle bodu 1 nenáleží. Podává-li se po 31. prosinci 2022 žádost o přiznání starobního důchodu ode dne, který spadá do období před 1. lednem 2023, zvyšuje se starobní důchod podle bodu 1 jen za výchovu toho dítěte, které pojištěnec uvedl v žádosti o přiznání starobního důchodu, s tím, že věta druhá platí obdobně; není-li tato podmínka splněna, zvýšení starobního důchodu podle bodu 1 nenáleží.

Výklad rozhodné právní úpravy

25. Výchovné bylo do právního řádu zavedeno s účinností od 1. 1. 2023. Jde tedy o relativně nový právní institut, jímž se dosud zabývala jen judikatura krajských soudů. Ta je značně

různorodá a na své sjednocení ze strany NSS dosud čeká. Zdejší soud se právní úpravou výchovného zabýval v rozsudku ze dne 30. 5. 2024, č. j. 49 Ad 20/2023-71, v němž podrobil právní úpravu, důvodovou zprávu i stenografické záznamy z projednávání zákona č. 323/2021 Sb. v Poslanecké sněmovně zevrubné analýze. Některé jeho závěry ovšem záhy přesvědčivě zpochybnil Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 24. 7. 2024, č. j. 41 Ad 4/2024-34. Soud proto při provedeném právním posouzení vycházel ze syntézy obou zmíněných rozsudků (jak již učinil např. v rozsudcích ze dne 17. 9. 2024, č. j. 58 Ad 7/2024-20, nebo ze dne 10. 10. 2024, č. j. 58 Ad 10/2024-26) a další relevantní judikatury.

26. Ze shora citované právní úpravy (a shodně též např. rozsudku č. j. 41 Ad 4/2024-34, bod 36 a násl.) vyplývá, že pro vznik nároku na výchovné je potřeba splnit současně tři podmínky (A+B+C), přičemž podmínka A může být splněna naplněním jedné z variant A1—A4:

A1) osobní péče o dítě ve věku do dosažení jeho zletilosti **alespoň po dobu deseti roků**, nebo

A2) v případě ujmoutí se výchovy dítěte až po dosažení osmého roku jeho věku osobní péče o dítě alespoň po dobu pěti roků při kontinuální péči až do dosažení jeho zletilosti, nebo

A3) v případě úmrtí dítěte staršího šesti měsíců osobní péče od jeho narození do jeho úmrtí; nebo

A4) osobní péče o nezletilé dítě alespoň poslední tři roky před dosažením věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod, a

B) osobní péče **v největším rozsahu**, pokud dítě (od narození po dosažení zletilosti) vychovávalo **více osob**, a

C) skutečnost, že se žadatel vůči dítěti nedopustil úmyslného trestného činu proti životu a zdraví, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo proti rodině a dětem.

27. V nyní posuzované věci není sporné naplnění podmínky C, soud se jí proto dále nebude věnovat.

K podmínce osobní péče po dobu alespoň deseti let

28. Soud dále zdůrazňuje, že je nutno pečlivě rozlišovat podmínku A (resp. A1 – péče o dítě alespoň po dobu 10 roků) a podmínku B (osobní péče v největším rozsahu).

29. Pro naplnění podmínky A1 je třeba, aby osoba žádající o výchovné o dítě osobně pečovala alespoň deset let. Hodnocení „kvality“ této osobní péče z hlediska jejího rozsahu (tedy zda šlo o péči převažující) není v tomto kroku rozhodná. Postačuje, že tato osoba o dítě osobně pečovala a není přitom vyloučeno, aby o ně osobně pečovala současně s jinou osobou (druhým rodičem, prarodiči atd.). Podmínka, aby desetileté období péče bylo i obdobím, kdy šlo o péči „v největším rozsahu“ ze shora popsáné (struktury) zákonné úpravy neplyne. Výklad, podle kterého má být (minimálně) desetiletá péče současně péčí v největším rozsahu, by vedl k odepírání výchovného přesně v těch případech, ve kterých ho zákonodárce chtěl přiznávat: typicky pokud matka byla s dítětem tři roky na rodičovské a pak o něj oba rodiče až do zletilosti pečovali ve stejném rozsahu. Při výkladu zastávaném soudem by výchovné mělo matce připadnout, při zaujatí opačného výkladu nikoli. O správnosti výkladu

zaujatého soudem svědčí i konečná verze důvodové zprávy k zákonu č. 323/2021 Sb. (<https://bit.ly/3YeBobp>), z níž plyne, že zákonodárce nehodlal následovat principy obsažené v § 14 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění (tzn. že období péče nelze započítat současně více osobám). Vůli zákonodárce bylo umožnit započtení doby osobní péče současně více osobám, neboť v případě nemožnosti takového započtení by byl zcela nabourán smysl a účel výchovného.

30. Za podstatné pokládá soud také to, že důsledné oddělení podmínek A (A1) a B umožňuje spravedlivěji reflektovat realitu moderních rodin, kde se na péči a výchově podílí oba rodiče. Výklad umožňující, aby se táž doba počítala do osobní péče obou rodičů (popř. dalších pečujících osob), odpadne nutnost hodnotit péči ke každému dni jednotlivě (jak zdejší soud naznačil v bodě 44 rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71). Pokud oba rodiče splní podmínku péče v rozsahu minimálně deseti let, bude mít nárok na výchovné ten, kdo prokáže, že pečoval v největším časovém rozsahu.

K podmínce osobní péče v největším rozsahu

31. Co se pak týče podmínky B (pro účely výchovného se přihlíží se k výchově dítěte jen u té osoby, která o dítě *osobně pečovala v největším rozsahu*), soud shodně s Krajským soudem v Brně (rozsudek č. j. 41 Ad 4/2024-34, bod 63 a násl.) předně konstatuje, že pojem „osobní péče v největším rozsahu“ je značně obecný a vágní.
32. Soud souhlasí s nejobecnějším východiskem výkladu tohoto pojmu, který zmínil Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 11. 6. 2024, č. j. 34 Ad 23/2023-33 (bod 39). Použití pojmu „největší“ vyjadřuje srovnání rozsahu péče ve vztahu k ostatním osobám, které o dítě do jeho zletilosti pečovaly. Nemusí se totiž jednat o porovnání péče pouze mezi dvěma osobami (tam by postačilo užití pojmu „větší“). V úvahu přichází vedle péče rodičů též péče dalších osob (např. prarodičů, pěstounů). Srovnávaných proto může být více. Je přitom skutkovou otázkou, která z osob, jež o dítě v posuzovaném období pečovaly, tak činila (ve srovnání s ostatními osobami) v největším rozsahu.
33. Podle rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 30. 1. 2024, č. j. 55 Ad 7/2023-26, podstata hodnocení, kdo děti vychovával v největším rozsahu, spočívá v tom, která osoba o ně v celém období, kdy byly nezletilé, *osobně pečovala v největším časovém rozsahu*. Současně je nutno zdůraznit, že rozhodnou právní úpravu nelze vykládat tak, že nárok na výchovné má ten z rodičů, z rodičů, který byl na rodičovské (či mateřské). Tak totiž právní úprava nezní (byť by podle soudu klidně mohla). Stejně tak zákon nevyzdvihuje výchovu dětí v předškolním či školním věku (jak to činí i žalovaná). Naopak je podle něj nutné hodnotit *celé období výchovy dětí až do zletilosti*. Byť je možná postupem věku dětí jejich výchova „méně intenzivní“, nelze ji podle soudu bagatelizovat (k tomu podrobně zejména body 71 až 77 rozsudku č. j. 41 Ad 4/2024-34).
34. Současně je soud přesvědčen, že pro naplnění podmínky B není nutno prokázat, že u osoby pečující v největším časovém rozsahu v průběhu tohoto období nastaly skutečnosti, pro které zákonodárce výchovné zavedl, tedy že např. došlo k poklesu příjmů za roky, kdy pečující osoba v období přirozené nesoběstačnosti dítěte nepracovala vůbec, případně jen na částečné úvazky, či přišla i o studijní a kariérní možnosti, které kvůli péči nevyužila, a proto nemohla aspirovat na vyšší pozice nebo vyšší výdělků.

35. V první řadě taková podmínka pro přiznání výchovného nevyplývá ze zákona (podrobně rozsudek č. j. 49 Ad 20/2023-71, bod 45). Pokud by zákonodárce skutečně mínil přiznat výchovné pouze a jediné pečujícím osobám, kterým péče o děti v oblasti kariéry a příjmů prokazatelně něco vzala, pak by to podle přesvědčení soudu uvedl do textu zákona. Nezůstal by u obecného vyjádření smyslu výchovného v důvodové zprávě. Navíc z důvodové zprávy (<https://bit.ly/3YeBobp>) vyplývá, že vůbec prvním uvedeným důvodem pro zavedení výchovného je ocenění osob, které vychovaly dítě-nového pojištěnce, který bude dále přispívat k udržení průběžného důchodového systému. To jsou obvykle ženy, takže tím dojde i ke zvýšení jejich důchodů, čímž se částečně kompenzuje rozdíl mezi průměrnými důchody mužů a žen, přičemž důvodům tohoto rozdílu zákonodárce dále věnuje značný prostor.
36. Navzdory tomu pokládá soud za hlavní důvod zavedení výchovného záměr zákonodárce ocenit osoby, které vychovaly nového pojištěnce. Zákonodárce si od zavedení výchovného slibuje především zvýšení důchodů žen, které jsou obecně v průměru nižší, a to z různých důvodů, z nichž nejsou všechny přímo způsobeny péčí o děti (lze zmínit dřívější odchod do důchodu a tzv. *gender pay gap*). Tento efekt zákonodárce sice předpokládá, ovšem s tím, že jej nepůsobí institut výchovného (coby genderově neutrální) jako takový, ale spíše fakt, že v generaci, která aktuálně žádá o starobní důchod, o děti z tradičních důvodů pečovaly spíše ženy. Z důvodové zprávy tedy podle soudu nelze dovozovat, že by jediným (ani hlavním) důvodem pro zavedení výchovného bylo kompenzovat pečujícím osobám, tj. ponejvíce ženám negativní vliv na kariéru a příjmy.
37. Soud má navíc za to, že by se aplikací této podmínky (že se musí péče o děti negativně promítnout do kariéry a příjmů pečující osoby) okruh osob, jež mají nárok na výchovné, bez opory v zákoně zúžil. Lze si totiž představit situaci rodičů, jimž výchova dítěte po kariérní a příjmové stránce na první pohled nic nevzala (může jít o OSVČ a obecně osoby, u nichž stačí, pokud se věnují výdělečné činnosti nárazově, nebo pokud jim péče v práci nepřekáží, případně se na vyměřovacích základech neprojevuje – podrobněji a s konkrétními příklady v bodě 48 rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71). Ti by podle výkladu lpícího na nutnosti prokázat vliv osobní péče o dítě na pracovní či studijní kariéru nárok na výchovné neměli, přestože by všechny ze zákona vyplývající podmínky pro přiznání výchovného splňovali a vychovali nového pojištěnce (tj. vykonali to, co zákonodárce chtěl ocenit).
38. Přitom je jasné, že i v těchto případech (byť spíše méně obvyklých) vložila pečující osoba do péče o dítě nezměrné množství energie a úsilí a výsledkem této péče je nový pojištěnec. V tom se nijak neliší od pečujících osob, jimž péče příjmy a kariéru negativně ovlivnila. Jakož ani v tom, že tuto energii a úsilí mohla vložit jinak a obecně strávit podstatnou část svého života jiným – méně náročným – způsobem než péčí o dítě. A podle přesvědčení zdejšího soudu je to právě tato životní volba (a její zvládnutí v podobě výchovy do zletilosti), ze které má prospěch i průběžný důchodový systém, a kterou proto zákonodárce mínil ocenit.
39. Soud se tudíž přidržel právního názoru vysloveného v bodě 45 rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71, že existence vyloučených dob pojištění, pokles příjmů a pokles vyměřovacích základů oproti obdobím, kdy péče poskytována nebyla, nejsou zákonem stanovenými podmínkami pro vznik nároku na výchovné. Mohou být důležitým interpretačním vodítkem (resp. skutkovým zjištěním vedoucím k závěru o tom, kdo o dítě osobně pečoval v největším rozsahu), ale nikoli nezbytnou podmínkou pro přiznání výchovného.

K důkaznímu břemeni v řízení o žádosti o výchovné

40. Žalovaná v průběhu správního řízení i v žalobě tvrdila, že vzhledem k tomu, že jde o řízení o žádosti, leží důkazní břemeno na žalobci. Soud odkazuje na rozsudek NSS ze dne 22. 7. 2022, č. j. 7 Ads 71/2020-35 (bod 18 a násl.), v němž přezkoumával rozhodnutí žalované postavené na téže tezi. NSS dal tehdy žalované za pravdu v tom, že řízení o žádosti je ovládáno dispoziční zásadou (§ 81 zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení) a povinnost účastníka navrhnout důkazy na podporu svých tvrzení (§ 52 správního řádu) se v něm uplatní silněji než v řízení zahájeném z moci úřední. Připomněl však, že v řízení o žádosti se stejnou měrou uplatní i ostatní zásady správního řízení, z nichž zmínil zásadu poučovací (§ 4 odst. 2 správního řádu) a povinnost správního orgánu zjistit stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu potřebném pro rozhodnutí (§ 3 správního řádu). Pro úplnost soud dodává, že NSS tyto závěry vyslovil v souvislosti se správním řádem z roku 1967, nicméně uvedl, že obdobná ustanovení obsahuje i správní řád z roku 2004 (bod. 15 cit. rozsudku).
41. Lze shrnout, že povinnost žadatele označit důkazy na podporu svých tvrzení (§ 52 správního řádu) nelze ztotožňovat s odpovědností za řádné zjištění skutkového stavu v nezbytném rozsahu (§ 3 správního řádu). Ta leží na správním orgánu, a to bez ohledu na to, zda jde o řízení zahájené na žádost, nebo z moci úřední. K tomu má správní orgán ze zákona oprávnění, která zjištění skutkového stavu umožňují, resp. usnadňují – může vyhledávat v úředních evidencích (§ 6 odst. 2 správního řádu), nebo požádat o součinnost jiné správní orgány (§ 8 odst. 2 správního řádu). V řízeních podle zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení mají orgány sociálního zabezpečení ještě širší možnosti – mohou vyzvat žadatele i osoby od něj odlišné k osvědčení skutečností rozhodných pro nárok na dávku, její výši a výplatu (§ 12 tohoto zákona, srov. též rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 24. 7. 2024, č. j. 41 Ad 4/2024-34, body 59-62 cit. rozsudku). Pokud žadatel označí důkazy s tím, že je nemůže opatřit, je úkolem orgánu sociálního zabezpečení prověřit, zda je nemůže opatřit sám.

Aplikace právních závěrů na právě posuzovanou věc

42. Soud předesílá, že ze správního spisu si lze učinit obecnou představu o tom, kdo o žalobcovu dceru pečoval od narození do nabytí zletilosti (byť detailní podoba této péče se v řízení neprokázala). Podle přesvědčení soudu obsahuje správní spis dostatečný obrázek o skutkovém stavu pro to, aby bylo možné rozhodnout. Žalovaná ovšem ze správního spisu z nejasných důvodů dovozuje některé závěry, které v něm nemají oporu, a naopak jiné skutečnosti zcela pomíjí a naopak požaduje, aby je prokázal žalobce.
43. Jde-li o naplnění jednotlivých zákonných podmínek pro přiznání výchovného, v první řadě není mezi účastníky sporu o tom, že žalobce o svou dceru osobně pečoval (a to ať už ve srovnatelném rozsahu jako její matka, či v menším nebo největším rozsahu) po celou dobu její nezletilosti, tedy od narození až do 18 let věku. Podmínka A1, tedy osobní péče alespoň po dobu deseti let, je proto v žalobcově případě naplněna.
44. Za druhé, mezi účastníky řízení není sporu o tom, že péče žalobcovy manželky a matky jeho dcery (narozené dne 26. 9. 1975) skončila nejpozději okamžikem její smrti dne 30. 9. 1986, kdy bylo dceři 11 let a 4 dny. Od té doby zajišťoval osobní péči o dceru žalobce. Výhradní osobní péči jí tedy poskytoval (bez 4 dnů) 7 let. Pro úplnost soud dodává, že na věci nic nemění, pokud byl žalobce v této době současně zaměstnán na plný úvazek a na péči o dceru se částečně podílely i její babičky. Jak totiž žalovaná podotkla ve vyjádření k žalobě, se stoupajícím věkem roste i samostatnost dětí, a proto lze péči a práci kombinovat s menšími

obtížemi. V žádném případě neplatí, že by se práce na plný úvazek vylučovala s rolí pečovatele o náctiletou dceru v největším rozsahu. A jak soud vysvětlil výše, pro přiznání nároku na výchovné nehraje žádnou roli, zda se žadateli rodičovství negativně promítlo do příjmů a kariéry.

45. Pokud jde o období od narození dcery (26. 9. 1975) do úmrtí žalobcovy manželky (30. 9. 1986), vychází žalovaná bez bližšího zdůvodnění z toho, že o dceru po celou tuto dobu pečovala v největším rozsahu její matka. Tento závěr však nemá oporu ve správním spisu. Z *osobního listu důchodového zabezpečení* žalobcovy manželky opatřeného pro řízení o žádosti o invalidní důchod vedeného v 80. letech totiž vyplývá, že žalobcova manželka pečovala o dceru od 26. 9. 1975 do 25. 9. 1978, tj. 3 roky. Od 26. 9. 1978 do 28. 11. 1985 byla zaměstnaná jako aranžérka. Podle *protokolu posudkové komise sociálního zabezpečení ONV v Příbrami* z 28. 10. 1985 byla od 7. 1. 1985 v pracovní neschopnosti a dne 28. 10. 1985 byla uznána plně invalidní.
46. Pokud jde o období od 26. 9. 1975 do 25. 9. 1978, v němž byla žalobcova manželka s dcerou na (tehdejší terminologii) mateřské dovolené, soud upozorňuje, že obecně nelze automaticky ztotožňovat skutečnost, že je matka na rodičovské/ mateřské dovolené, se závěrem, že v této době o dítě pečuje v největším rozsahu. Žalobce to však v řízení (ani v řízení před soudem) nerozporoval (soud v to nepočítá zjevně zmatenou poznámku v žalobě, že do 4 let pečovaly o dítě výlučně babičky, neboť v kontextu ostatních žalobcových vyjádření nedává smysl). Lze tedy vycházet z toho že po dobu těchto tří let o dceru v největším rozsahu pečovala její matka
47. Pokud jde o období od 26. 9. 1978 do 28. 11. 1985 (tj. v době, kdy dceři bylo 3-10 let), byli oba rodiče zaměstnání na plný (přičemž opak ze spisu nevyplývá) úvazek. V takovém případě nelze bez dalšího dojít k závěru, že o dceru v této době pečovala výlučně matka. Takový nepodložený závěr je genderově předsudečný a potenciálně diskriminační.
48. Je pravda, že žalobce ve svých vyjádřeních interpretaci žalované v zásadě bez dalšího akceptoval (např. v námitkách ze dne 22. 11. 2023 uvedl, že *manželka pečovala o dceru zhruba 8 let*). Zčásti to může být způsobeno i tím, že reagoval na (nesprávnou) interpretaci žalované v tom, že není možné, aby o dítě v témže období pečovalo více osob rovným dílem. Ovšem později (např. v žalobě) se o tomtéž období vyjadřoval i tak, že se na péči o dceru podílel rovněž, čemuž mělo napomáhat i to, že pracoval ve směnném provozu, a mohl tak dceru ve více než polovině případů vypravit do školy, připravit svačinu atd. Ve vztahu k období od 26. 9. 1978 do 28. 11. 1985 žalovaná namísto informací ze správního spisu upřednostnila svou představu o „obvyklém rodinném fungování“ založenou na předsudcích. Bude-li na něm chtít žalovaná setrvat, bude muset v tomto směru doplnit dokazování (např. výsledkem žalobce, jeho dcery či dalšími důkazními prostředky), aby objasnila, jakým způsobem v této době probíhala péče o dceru. Zatím ze správního spisu nelze učinit jiný závěr, než že se oba pracující rodiče podíleli na péči stejnou měrou.
49. Pokud jde o období nemoci žalobcovy manželky žalobcem ohraničené zhruba od konce roku 1984 do 30. 9. 1986 (její úmrtí), žalobce v řízení tvrdil, že manželčin zdravotní stav již neumožňoval, aby o dceru pečovala (a naopak potřebovala stále více péče sama). V námitkách popsal, že kvůli pozdě odhalené rakovině děložního čípku byla jeho manželka hospitalizována, v lednu 1985 podstoupila léčbu ionizujícím gama zářením, pak v průběhu roku následovala operace a chemoterapie. V roce 1986 už dostávala denně (a koncem života i několikrát denně) injekce morfinu k úlevě od bolesti. Z kontextu vyplývá, že byla také

opakovaně hospitalizována (žalobce odkazuje na možnost vyžádat zprávy od Oblastní nemocnice Příbram a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze). Žalovaná konstatovala, že žalobce svá tvrzení v tomto směru *ničím neprokázal*, v tom smyslu, že nepředložil příslušné lékařské zprávy a zprávy z vyšetření (přitom neuvádí, zda a jak se pokusila opatřit je sama – např. dohledat lékařské zprávy ve svých evidencích vzhledem k tomu, že žalobcově manželce vyplácela invalidní důchod, nebo žalobce k jejímu zdravotnímu stavu alespoň vyslechnout, srov. body 40 a 41). Ve správním spise jsou ovšem listiny (zejm. *protokol posudkové komise sociálního zabezpečení ONV v Příbrami*), které potvrzují, že žalobcova manželka tímto onemocněním skutečně trpěla a že v červenci roku 1985 podstoupila hysterektomii s oboustrannou adnexetomií a revizí střev a následně chemoterapii. Z posledního nálezu se podává, že došlo i k infiltraci vagíny a pravého parametria, a tudíž bude léčba ještě dlouhá.

50. Je pravda, že žalobce v řízení nepředložil lékařské zprávy, neboť – jak tvrdil – je nemá. Soud k tomu uvádí, že se nelze divit tomu, že si žalobce lékařské zprávy (měl-li vůbec kdy jaké) neuschoval dodnes vzhledem k tomu, že od smrti jeho manželky uplynulo 38 let. I poskytovatelé zdravotní péče je nepochybně již skartovali (podle přílohy 3 vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 89/2012 Sb. o zdravotnické dokumentaci se zdravotnická dokumentace aktuálně uchovává 10 let od úmrtí pacienta). Je tedy v zásadě vyloučeno, že by se podařilo zjistit další podrobnosti o zdravotním stavu žalobcovy manželky, tím méně prokázat, do jaké míry byla v období od konce roku 1984 do své smrti 30. 9. 1986 schopna pečovat o dceru. S ohledem na to, jak dlouhá doba od popsanych událostí uplynula a na objektivní nemožnost opatřit písemné důkazy pokládá soud požadavek žalované na jejich předložení za nepřiměřený. **Ve svém základu jsou navíc žalobcova tvrzení o nemoci jeho ženy objektivně podložena, a to právě obsahem správního spisu.** Žalobcova tvrzení o tom, že jeho žena během léčby potřebovala péči a trpěla bolestmi, na něž užívala morfium, jen dokreslují již existující obrázek a jako takové je soud pokládá za věrohodné.
51. Skutečnost, že se žalobcova manželka minimálně od 7. 1. 1985 (počátek pracovní neschopnosti) do své smrti 30. 9. 1986 potýkala s rakovinou, která zásadně omezovala minimálně její schopnost vykonávat své zaměstnání, má soud za prokázanou správním spisem. O tom, jak se v tomto období proměňovala její schopnost pečovat o dceru, správní spis nesvědčí – nad rámec logické úvahy, že nebyla-li žalobcova manželka v takovém zdravotním stavu, aby mohla pracovat, pak je pravděpodobné, že se její stav projevil i v jiných oblastech života (byť z hlediska orgánu, který posuzoval její pracovní schopnost, nerelevantních). Na to navazují žalobcova tvrzení. Ta však žalovaná nepokládala za dostatečně objektivní a bez dalšího vyslovila závěr, že až do 30. 9. 1986 pečovala o dceru výlučně žalobcova manželka. Je ovšem zcela nepravděpodobné, že by vážně nemocná (po velké břišní operaci, chemoterapii, opakovaných hospitalizacích, plně invalidní, s metastazující rakovinou) a od jisté fáze i zjevně umírající žena trpící velkými bolestmi a užívající morfium je podle žalované schopna poskytovat dítěti *výlučnou* péči, a to až do konce svých dní. Tento závěr nejenže je v kontextu správního spisu i z hlediska prostého logického uvažování zcela neudržitelný, ale také představuje pomyslný vrchol genderově stereotypního uvažování o ženách jako osobách pečujících i na smrtelné posteli. Soud je toho názoru, že obsah správního spisu svědčí přinejmenším o tom, že minimálně od 7. 1. 1985 (počátek pracovní neschopnosti) nelze žalobcovu manželku pokládat za osobu, která pečovala o dceru *výlučně*. Bude-li žalovaná chtít na tomto závěru setrvat, bude muset v tomto směru doplnit dokazování (např. výsledkem žalobce, jeho dcery či dalšími důkazními prostředky), aby objasnila, jakým způsobem v této době probíhala péče o dceru.

52. Z uvedeného je tedy zřejmé, že podle dosavadních výsledků dokazování se v největším rozsahu na osobní péči o dceru podílel žalobce (7 let výlučné péče otce ku 3 letem výlučné péče matky). Na základě toho, co bylo dosud v řízení zjištěno, má tedy soud (s výhradou posunu ve zjištěném skutkovém stavu na základě případného dalšího dokazování, které ovšem nepokládá za nezbytné) za prokázané, že žalobce splňuje i podmínku B pro přiznání výchovného, tedy osobní péči o dceru v největším rozsahu.

Závěr a rozhodnutí o nákladech řízení

53. Skutkový stav, který vzala žalovaná za základ napadeného rozhodnutí, je v rozporu se spisy. To je důvod proč napadené rozhodnutí nemohlo obstát. Soud je tedy zrušil [§ 76 odst. 1 písm. b) s. ř. s.] a věc vrátil žalované k dalšímu řízení.
54. V něm bude vázána právním názorem vysloveným v tomto rozsudku (§ 78 odst. 5 s. ř. s.). Žalovaná může provést další dokazování podle své volby, nebo se spokojit se skutkovým stavem tak, jak byl zjištěn v řízení, které předcházelo vydání napadeného rozhodnutí, a jak jej soud shrnul v předcházejících odstavcích. Poté bude žalovaná na věc aplikovat relevantní ustanovení zákona o důchodovém pojištění, přičemž se přidrží jazykového a systematického výkladu zákona, který soud nastínil výše. Neupřednostní teleologický výklad právních předpisů v těch částech, kde důvodová zpráva neodpovídá textu zákona (tj. nebude trvat na tom, že pečující osoba musí prokázat negativní dopad péče na kariéru) a oprostí se od předsudků ve vztahu k fungování rodiny a rozdělení péče o děti (tj. nebude bez opory v provedeném dokazování presumovat, že o dceru pečovala žena-matka, a to i v době, kdy o tom lze s ohledem na její zdravotní stav silně pochybovat).
55. O náhradě nákladů řízení rozhodl soud podle § 60 odst. 1 s. ř. s. Žalobce, který byl ve věci úspěšný, o náhradu nákladů řízení nežádal a soud mu ji nepřiznal. Pro úplnost soud dodává, že žalobci nenáleží náhrada nákladů na zastoupení podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), neboť v řízení nebyl advokátem zastoupen. V řízení před soudy ve správním soudnictví se nepoužije ani vyhláška č. 254/2015 Sb., o stanovení výše paušální náhrady pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení v případech podle § 151 odst. 3 občanského soudního řádu a podle § 89a exekučního řádu (srov. rozsudek NSS ze dne 25. 8. 2015 č. j. 6 As 135/2015-79, č. 3344/2014 Sb. NSS).

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 s. ř. s. a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Soudní poplatek za kasační stížnost vybírá Nejvyšší správní soud. Variabilní symbol pro zaplacení soudního poplatku na účet Nejvyššího správního soudu lze získat na jeho internetových stránkách: www.nssoud.cz.

Praha 22. listopadu 2024

Lenka Bursíková, v. r.
soudkyně